

Ohueksi jäävä sukupuolinäkökulma perheellistymiseen

■ *Sz.Oláh, Livia & Frątczak, Ewa (toim.) Childbearing, Women's Employment and Work-Life Balance Policies in Contemporary Europe. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave MacMillan. 2013. 224 sivua.*

Millainen vaikutus taloudellisella epävarmuudella on perheellistymissuunnitelmiin? Vaikuttavatko niihin perhemyönteiset politiikkatoimet? Muun muassa näihin kysymyksiin vastataan Livia Oláhin ja Ewa Frątczakin toimittamassa artikkeliteoksessa. Kirjan pääteemoja ovat perheellistyminen, perhepolitiikka sekä työn ja perheen yhteensovittaminen. Teemoja tarkastellaan viidessä empiirisessä artikkelissa. Aiheeseen johdattelee keskeisiin käsitteisiin keskittyvä mainio johdantoluku, ja kokoava katsaus tuloksiin tehdään johtopäätösluvussa. Kirjassa keskitytään erityisesti viiteen eurooppalaiseen maahan, Ruotsiin, Ranskaan, Saksaan, Puolaan ja Unkariin. Vertailevaa tutkimusta esittelevien artikkeliteosten ongelmana on usein hajanaisuus ja käsiteltyjen teemojen moninaisuus, mutta tämä teos osoittaa, että myös artikkelikokoelma voi muodostaa sisällöllisesti tasapainoisen kokonaisuuden.

Kirjassa on tietoa perheellistymisestä eri maissa. Silti sen mielenkiintoisinta antia ovat alun käsitteellinen keskustelu ja lopun johtopäätökset. Teoksessa tarkastellaan perheellistymisaikeita ja niihin yhteydessä olevia tekijöitä. Perheellistymisellä tarkoitetaan aikeita ”hankkia” lapsi(a), joko ylipäänsä tai tietyn ajan kuluessa. Käytännössä artikkelikokoelmassa keskitytään lähes yksinomaan *naisten*

perheellistymisaikeisiin, kuten jo otsikossa osoitetaan.

Teoksessa hyödynnetään kahta keskeistä ”käsitettä” (concepts), jotka tässä yhteydessä kääntyisivät suomeksi enemmän poikileikkaaviksi tai kokoaviksi näkökulmiksi. Nämä ovat epävarmuus ja riskit sekä ristiriitaisuudet tai epäyhtenäisyydet (incoherence). Epävarmuuden ja riskien kautta selitetään ja ymmärretään naisten osallistumista työmarkkinoille ja heidän perheellistymisaiketaan. Riskin, epävarmuuden ja perheellistymisaikeiden välisiä suhteita selitetään yksinkertaistetusti näin: mitä epävarmemmat työmarkkinat ja vahvempi sidos sosiaaliturvan ja työmarkkinaosallistumisen välillä on, sitä heikommin nuoret naiset ja miehet sitoutuvat mieselättäjyyteen perustuvaan perhemalliin. Tämän mekanismin avulla osoitetaan alhaisia syntyvyyslukuja.

Toinen kokoava näkökulma on ristiriitaisuudet tai epäyhtenäisyydet. Nämä liittyvät naisten ja miesten epätasa-arvoiseen asemaan työmarkkinoilla ja laajemminkin eri elämänalueilla, sekä näiden yhteyteen perheellistymisaikeisiin. Ristiriitaisuudet liittyvät ennen kaikkea siihen, että naisilla ja miehillä on yhtäläinen pääsy koulutukseen ja mahdollisuus samaan palkkaan, joten korkeasti koulutettujen naisten valintamahdollisuudet eivät enää rajoitu vain perheen piiriin. Silti perheen piirissä vallitsee yhä perinteinen työnjako. Korkeasta koulutustasosta ja hoivatyövastuusta aiheutuu ristiriita, jonka otaksutaan vaikuttavan perheellistymisaikeisiin. Oletus saa tukea empiirisistä havainnoista.

Muun muassa ranskalaiset naisopiskelijat kertovat lykkäävänsä lasten hankintaa.

Näin rautalankamallina esitetynä kirjan keskeinen näkökulma vaikuttaa (Pohjoismaisesta näkökulmasta tarkasteltuna) historialliselta jäänteeltä. Keski- ja Etelä-Euroopan kontekstissa ristiriita on kuitenkin edelleen ajankohtainen. Jatkossakin siis tarvitaan tietoa siitä, miten eri maiden palvelut ja politiikkatoimet vastaavat naisten työmarkkinakanalaisuuteen ja mahdollistavat työn ja perheen yhteensovittamisen.

Kirjassa osoitetaan, että epävarmat työmarkkinat vaikuttavat perheellistymisaikaisiin. Tämä lienee kaikkiaan huono uutinen, sillä työmarkkinoiden muuttuessa aiempaa epävarmemmiksi nuoret aikuiset eivät suunnittele hankkivansa lapsia. Tutkijat havaitsivat eroja eri maiden ja erilaisten perhepoliittisten järjestelmien ja työmarkkinoiden välillä. Siinä missä määräaikainen työsuhde ja työttömyys siirtävät Ruotsissa naisten aikeita hankkia ensimmäinen lapsi, Ranskassa perheellistymistä siirtää vain työttömyys, mutta ei määräaikainen työsuhde. Huolimatta maiden välisistä eroista epävarmat työmarkkinat ovat kaikkialla yhteydessä siihen, että perheellistymisaikaita myöhennetään.

Epäyhteneväisyyden käsite puolestaan kuvaa erinomaisesti Saksan tilannetta; maan sisällä on paikallistason järjestelmiin ja kulttuurin liittyviä eroja. Läntisen Saksan alueella kulttuurinen normi ja lastenhoitopalvelujen kehittymättömyys tukevat edelleen kotiäitiyttä, kun itäisessä Saksassa kulttuuri tukee äitien työssäkäyntiä.

Muutama asia yllätti minut. Esimerkiksi tiedot puolisoista puuttuivat useista artikkeleista, ja samalla perheen kokonaistilanteen tarkastelu sivuutettiin. Olisi voinut odottaa, että perheellistymisen tarkastelussa olennaista on perheen kokonaistilanne, sillä myös puolison työmarkkina-asemalla voisi otaksua olevan merkitystä nimenomaan perheellistymissuunnitelmiin. Toki voi olla niinkin, että perheen sisällä on monenlaisia ajatuksia perheellistymisestä ja lapsilukumäärästä. Syy

perheen kokonaisuuden sivuuttamiseen joutuu todennäköisesti käytettyjen aineistojen puutteista. Poikkeus tehdään Ranskaa käsittelevässä artikkelissa, jossa tarkastellaan perheellistymisen, työmarkkina-aseman ja sukupuolen yhteyksiä. Oman osuutensa tarkasteluissa saa myös vastaajan puolison työmarkkina-asema. Sillä osoitetaan olevan yhteyttä perheellistymisaikaisiin. Myös Ruotsin osalta havaitaan, että puolison (miehen) lyhyt työaika on yhteydessä aikeisiin perheellistyä, tarkemmin sanottuna siihen, että toinen lapsi saadaan lähitulevaisuudessa. Näissä artikkeleissa tarjotaan siten tukea sille, että perheen kokonaisuus tulisi huomioida, ei keskittyä yksinomaan vastaajan koulutustasoon ja työmarkkina-asemaan.

On huomattava, että kirja tuo tietoa nimenomaan aikeista perheellistyä – ei toteutuneista tapahtumista. Tätä perustellaan sillä, että politiikkatoimet voivat vaikuttaa nimenomaan aikeisiin, eivät välttämättä realisoituneisiin aikeisiin, ja tätä kautta pystytään vaikuttamaan kokonaissyntyvyyteen.

Mitä annettavaa kirjalla on erityisesti sukupuolen näkökulmasta? Kirjaa ei ole (yllättävää kyllä) kirjoitettu erityisesti sukupuoli huomioiden, vaikka yleinen taustoitutus liittyykin naisten koulutustason nousuun ja pyrkimykseen nostaa etenkin naisten työmarkkina-astetta. Kirjan lähestymistapa sukupuolinäkökulmasta on varsin suppea; siinä keskitytään vain naiseen ja naisten perheellistymisaikaisiin. Lisäksi (nais)sukupuoli näytetään artikkeleissa valitettavan usein lähinnä teknisenä taustatekijänä. Sukupuolen merkityksestä olisi voinut keskustella laajemmin ja monitasoisemmin. Tästä näkökulmasta kirja on hienoinen pettymys.

Myös kirjan näkökulma perheeseen on suppea: perhe voi muodostua myös muutoin kuin biologisen lapsen syntymän myötä. Tarkasteluissa keskitytään kuitenkin ainoastaan heteroseksuaalisiin pariskuntiin.

Vaikka kirjan anti on etenkin sukupuolinäkökulmasta hieman ohut, on artikkelikoelma silti kaikkiaan tasapainoinen koko-

naisuus. Kirja tarjoaa oivan katsauksen keskeisiin perheellistymistä koskeviin käsitteisiin ja havaintoihin Euroopassa yleensä ja etenkin tarkasteltavissa kohdemaissa. Lisäksi loppuyhteenvedo on mainio. Siinä keskustellaan myös empiirisistä havainnoista politiikkasuositusten näkökulmasta. Teoksessa tuodaan lisäksi hyvin esille epävarman työmarkkinatilanteen merkitys elämänkulussa ja perheellistymiseen liittyvissä suunnitel-

missä. Otaksun, että perheellistymistä tarkasteleville tutkijoille kirjan anti on toisaalla, artikkeleissa käytetyissä teorioissa ja näiden mallinuksissa empiirisesti sekä empiirisis- sä havainnoissa. Artikkelikokoelmat ovat joskus työlästä luettavaa yhteisenä kokonaisuutena ja kertomuksena, mutta tässä tavoittees- sa kirja onnistui hyvin.

Mia Tammelin

Määräaikainen työ ja vanhemmuuden valinnat

■ *Närvi, Johanna. Määräaikainen työ, vakiuinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistymisen ja vanhempien hoivaratkaisut. Tutkimus 122. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2014. 242 sivua.*

Johanna Närvin hiljattain julkaistu väitöskirja asettaa tutkimuksen keskipisteeksi työelämän määräaikaiset sopimukset ja niiden vaikutukset moniin vanhemmuuden keskeisiin kysymyksiin. Närvin tutkimus valottaa etenkin sitä, miten määräaikaiset työsuhteet koetaan perheen sisäisestä näkökulmasta, silloin kun on kyseessä elämän tärkeät päätökset lasten hankinnasta tulevaisuuden taloudelliseen turvaan. Pätkätyösuhteiden lisääntymässä Suomessa jatkuvasti Närvin tutkimus tuo merkittävää tietoa rakenteellisten olosuhteiden vaikutuksesta yksilön toimijuuteen ja perheellistymispäätöksiin tilanteessa, jossa työsuhteen jatkumisesta ei ole varmuutta. Kirjassa läpikäytävät perheiden kokemukset perustuvat haastatteluaineistoon, joka sisältää miehiä ja naisia - 29 isää tai äitiä - joiden

päivittäinen elämä ja tietoiset valinnat tapahtuvat pätkätyösuhteiden varjossa. Päätökset, kuten mikä on paras elämäntilanne ja työllisyysaste, jotta lapsia uskaltaa hankkia ja kuinka perhevapaat jaetaan pätkätöiden lomassa, heijastavat sukupuolistuneita käytäntöjä suomalaisissa perheissä. Siksi Närvin kirja toimii hienosti keskustelun aloittajana sekä työn sosiologian että sukupuolentutkimuksen kirjallisuudessa. Tutkimus on myös ajankohtainen perhesosiologian näkökulmasta, sillä määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevät tyypillisesti perheenperustamisikässä olevat naiset.

Väitöskirja koostuu yhdeksästä luvusta, joissa poraudutaan syvälle teoriaan yksilön toimijuudesta ja valinnoista (3. luku) sekä heteroseksuaalisten perheiden sisäisiin neuvotteluihin työstä ja perheestä (luvut 5–7). Näissä neuvotteluissa esille nousevat puolisoiden (ihanteelliset) käsitykset kodin työnjaosta, naisen ikääntymisestä sekä perheen taloudellisesta epävarmuudesta. Kysymysten asettelu seuraa kolmea toisiinsa liittyvää teemaa, joista ensimmäisessä pohditaan, miten määräaikainen työ muokkaa naisten ja mies-